

ՀԱՅՐ ՂԵՒՈՆԻ ԱԼԻՇԱՆ

ԻՐԻՆԵ ԳԵՐԹՈՂ

(ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ)

II

ԾԱՂԿՈՒՄՔ

(ՏՏՆ ՆՈՒԱՅՑ, ԵՐԳՑ
ՀԱՆՔՐՈՒՆԱՅ, ԺԳ)

Խաղկունք, անոյշ ու մտերիմ ընկեր-
ները քերթողին, շատ անգամ անոր քնարը
կը հնչեցնեն մեղեդիներու դաշնակու-
թեամբ: Զգայուն հոգիներ են անոնք,
բանաստեղծները, գեպիւնի մը զգուանքէն
կը դողան, խունկի լուսաթափանց գո-
լորշին կը լեցնէ զանոնք միաթիք ու տըխ-
րօրէն քաղցր խորհուրդներով: Լուսինէն
ինկած լուսափայլ ճաճանչ մը կը պսակէ
անոնց վարսագեղ ճակատները, աստուա-
ծային ստուերներ են անոնք, ազնիւ սրբ-
տերուն նուազը, սէրը, բնութեան շունչը:
Խաղկունք, իրենք ալ, որ մարդկութիւնը
կը պսակեն Արուեստի և գեղեցկութեան
ճառագայթով:

Ընթերցողին պիտի ներկայացնեմ այս
անգամ Հայր Ղևոնդ Ալիշանի «Խաղ-
կունք»ը:

Հակառակ միւս անգամ ըսածիս, խոր-
հրդածութիւններն ու վերլուծումները շատ
անգամ աւելի կը գեղեցկացնեն բանաս-
տեղծի մը քերթուածը, ի վեր հանելով
այն տողերը՝ որոնք կը ցուցնեն հոգիին
ճառագայթը, Մտածումին կրակը:

Կարգանք «Խաղկունք»ը.

Ի ցողոյ աստեղաց

Յարևուն շամանգալ՝

Պէս շարից մարգարտաց

Խնանին յար ի ծիծաղ,

Գըզուողն ըզգարուն

Փարազունք դաշտաց

Խաղկունք հովասուն:

Մարգարտաշար ու ծիծաղկոտ, կը ծնին

անոնք աստղերու ցողին մէջ, կը զգուեն
զարունը՝ որ գեղաժպիտ աստուածուհի,
ականակիտ ջուրերուն մէջ իր ոտքերը
լուացած՝ կը վազէ բլուրներէն վար՝ իր
վարդածղի մատներուն ծայրէն կաթեցնե-
լով բոյր ու բալասան, լոյս և խունկ:
Բնութիւնը կ'արթննայ կարծես անոր շուն-
չէն, իր կողերուն մէջ կը խլրտայ կեանքը
վաղուան հունձքերուն, վաղուան ովկիան-
ներուն ծիփանքը՝ զմրուխտ ու ոսկի:

Թարմ ու վճիտ գոյներ, բնութեան
պատկերն են անոնք, ծաղիկները: Յա-
կինթը ոսկեծղի և ժպտունակ՝ արշալոյ-
սէն կ'առնէ իր գոյնը, քնքուշիկ վարդը
ծիրանի և գոհար կը զգննու, համեստ
մանուշակը ամօթխած՝ երկինքէն կ'առնէ
իր կապոյտը,

Ոսկեծղի բարդ ի բարդ

Յակնթին ժըպտի պար,

Խիրանի և գոհար

Ըզգննու քնքուշ վարդ.

Ջերկնից կապուտակ

Շիկնելով առնու

Համեստ մանուշակ:

Երկիրը առանց ծաղկունքի, հոդի զարշ
կոյտ մը պիտի ըլլար. Լամարթին կը
մտածէ թէ Աստուած կը թոթուէ անոր
ծոցին մէջ այս թարմագեղ երանգները:
Խաղկունքը երկիրը կը միացնեն երկըն-
քին,

Sans ces urnes où goutte à goutte
Le ciel rend la force à nos pas,
Tout serait desert, et la route
Au ciel ne s'achèverait pas.

(Les fleurs)

Ինչ քաղցր և ինչ տխուր մտածում:
Խաղկները կը զարդարեն օրօրոցները,
ծաղիկները կը պնեն դազադները: Որօ-
րոցն է երկիրը՝ ուր կը ծնինք ապրելու
համար, դազադն է գերեզմանը, նեղ ու
մթմաժ ճամբայ՝ որ Անմահութեան մէջ
կը հասնի:

Շարունակենք մեր ընթերցումը.

Ձըրադեշտաց հանգուանակ
Ու ծընանի ձիւնավարս,
Մանկութեան սա պըսակ
Աձէ գոյնըս վառվառս.
Նա ճամուկ ճանճկէն,
Նա խայտ պսակ
Ժըպտի յանձաւէն:

Մանկութեան պսակը ծաղիկները կը յօրինեն: Մաղիկներով լեցուն է կեանքը այն աստե՛ն, երբ խորհուրդի մը անորոշ ու խորին քաղցրութիւնն ունի: Մաղիկ հասակ, մանկունագեղ ու գեղածաղիկ տարիք, երբ հոգին կը տենջայ աստղ մ'ունենալ երկինքէն, մարգարիտ մը այն բիւրաւորներէն՝ զորս գերագոյն բերկրանքի մը պահուն՝ աստուածային ձեռք մը տարտղեցն խաւարակուռ միջոցին մէջ. ըլլալ արշալոյսի ժպիտ մը՝ որ կը սահի դողահար՝ վարդերու խնկաբոյր բաժակին մէջ:

Մանուկներ ու ծաղիկներ, — տեսած էք երբէք մանուկներու զուարթուն խումբ մը շրջապատուած ծաղիկներով, Անմեղու թեան պատկերը կը ծնի անոնցմէ, կեանքին վարդավառ գեղեցկութիւնը՝ զոր հոգին կ'ըզգայ մեղեդիի մը քնքշութեամբ:

Կէսք գոռոզ ըզճակատ
Դիտակաց երկնածայր՝
Ի զմրուխտ շըրջապատ
Իրր ի թագ ոսկեվառ՝
Պըսակեն պայծառ
Յըստորոտս ամպոց
Ի տես պերճափառ:

Այլք մածեալք յառուոց թումբ՝
Տան ըզգեղ, առնուն բուծ.
Հովասէր փափուկ խումբ
Ձեմակաց առնու ծուծ.

Շատացեալք ի խուն
Յորմոց պատառած՝
Այլք պըճնեն ըզտուն....

Առտուան զաւակներն են անոնք, խընդապատար ոգիներ՝ որոնց մեղրածոր շըրթունքին կը թափի մեղունքու հոյլը ոսկեթեւ: Բանաստեղծները կը սիրեն զանոնք. կը զգան անոնց հոգին. բոյրի և գոյներու կախարդական աշխարհ մը: Գիրքի մը երկու էջերուն մէջտեղը դրուած չոր ծաղիկ մը քաղցր յիշատակի մը, արևոտ օրուան մը հետքն է: Կորսուած է աւոր բոյրը, բայց լսեցէք թէ ինչ կ'ըսէ լամարթին,

Ton parfum est dans le nuage,
Et je trouve, en tournant la page,
La trace morte d'un beau jour !

(A une fleur séchée dans un album)

Ամպն է առեր անոր բոյրը, իրիկուան ամպիկը վարդագոյն՝ որ արևմուտքէն յետոյ կը ծաւալի երկինքին մէջ ու կ'անհետանայ իրեն հետ տանելով կարծես բոլոր հմայքը վերջալոյսի երանգներուն, բոլոր մեղեդին իրիկուան ձայներուն, բոլոր արծազանգը աղօթքի հեշտալուր զանգակներուն...

Այլ ո՞ զբոյր բազմազան
Որ խընէ զօդ գերկիր՝
Ձանուշիցն հեշտական
Սփռեւոցն յօղըս ցիր՝
Պատմեսցէ բընաւ.
Ո՞ր թուեսցէ զնոսին
Ձոր բնութիւն ծընաւ:

Ձուարճացիր, ծաղիկ զուարթ.
Ըզքեզ աչք Հաստողին
Տաճարաց իւրոց զարդ
Տեսանէ ի բեմին.

Քո գեղ հրաշական
Մըրցի 'նդ անմահից
Դու տիպ մաքրութեան.

Դու գահուց ծիրանեաց
Ընձեռես սեթևեթ,
Ի ճակատ թագուհեաց
Յաւելուս պէրեթ.

Դու գտաճարս պըճնես,
Պսակես ըզրաժակ
Խինդ ի խինդ զօղես:

Ո՛վ դից դու համայն
Խինդ, վերնոց ու որ ի վայր,
Եւ տիպ դու՝ նայնութեան
Մահացուացս երկրավար.
Դու զերգչիդ մի ժամ
Պըճնեսցես դագաղ:
Քան ըզքեզ թառամ:

Խինդն է այն ծաղիկը՝ որ դեռատի ճա-
կատներուն վրայ կը ծառալի իբրեւ ժպիտն
այգուն ոսկեվարս, իբրեւ կապոյտն երկ-
նից թուազեղ, և զոր մահը կ'ընդմիջէ
իր ձեռքովը ցուրտ ու կմախային:

Ո՛վ էից դու համայն
Խինդ, ...
Եւ տիպ դու՝ նայնութեան
Մահացուացս երկրավար...

Ունայնութեան խորհրդանիշն ես դուն,
ո՛վ բերկրանք, ո՛վ խնդութիւն, գերեզման-
ներու նիւար ու տժգոյն ծաղիկ՝ որուն
բոյրը կ'արբեցնէ մեզ, բայց որուն բաժակը
դառնութեամբ է լեցուն: Քերթողին սիրտը
տխրութեամբ կը յորդի այստեղ, իր վըշ-
տահար հոգիին մէջ կը բացուի առաւօտը
մահուան՝ ուր հանճարն ու փառքը կը
ցնդին իբրեւ ծուխ շինից, իբրեւ մոխիր՝
զոր հովը կը տարտղնէ...:

Յոյսը ամենաչքնաղ ծաղիկն է մարդկա-
յին սրտին, ծաղիկն անթառամ՝ երազնե-
րու, տիեզերքի լուսապար գեղեցկութիւն,
հզօրագոյն շունչ՝ որմէ կը ծնին հաւատ-
քը, սէրը:

«Mais pour nous cacher les distan-
ces,

Sur le chemin de nos douleurs
Tu sèmes le sol d'esperances,
Comme on borde un linceul de
[fleurs ! »

(Les fleurs)

Այո՛, ո՛վ խնդութիւն, շիրիմներու ճա-
ռագայթ, դուն վերջին անգամ մահամերձ
քերթողին մարմունն աչքերուն մէջ կը

ասահի՛ հոն բանալով խորհրդաւոր գե-
ղեցկութեան մը ծաղիկը, մահուան գե-
ղեցկութիւն,

«Տե՛ս, զիւրդ գեղեցկացոյց զիս մահ և
արար զիս տարփելի...»

Մաղկո՛ւնք, հոգի՛ք բնութեան, գոյնե՛ր
հոգեզմայլ, բոցբեր հեշտական... և դուն,
խնդութեան ծաղիկ, զքեզ երգելուս հա-
մար, դագաղս պնէ՛ գոնէ մէկ ժամ, ես
աւելի շուտով կը թառամիմ քան դուն,
բայց ամէն բան ունայնութիւն է...

Ինչո՞ւ համար քնարս աւելի քաղցր,
աւելի զուարթուն եղանակներ չի յօրիներ
քեզի համար, ո՛վ ծաղիկ, ո՛վ հրաշափառ
գեղեցկութիւն, ո՛վ պատկեր Աստուծոյ...
վիրազեղ սրտով երգեցի, թափեցի սիրտս
թուղթին վրայ իբրեւ բաժակ մը կեանքով
ու արևով լեցուն...

Մենք պիտի գանք, ննջ՛ խաղաղաւետ
ըունդ, ո՛վ քերթող, մենք պիտի գանք
Ազատութեան ծաղիկը բերելու քու գե-
րեզմանիդ, և այն ատեն դուն պիտի վե-
րածնիս մեր սրտերուն մէջ իբրեւ փունիկն
Հայրենիքի, և քու ձայնդ պիտի հնչէ,
ձայն քաղցրաւոր Նահապետի,

«Գարունդ է եկել, Հայոց աշխարհի՛կ...»

ԱՐՄԵՆ-ԵՐԿԱԾ

(Անտիպ)

Ա Ռ Ա Ծ Ք

— Մարդս արժէք մը չունի եթէ նուի-
րուած չէ բոլորովին բարձրագոյն գաղա-
փարի մը, նոյնպէս դարձեալ արժէք մը
չունի եթէ չաշխատիր այս իր գաղափարը
գործնական միջոցներով իրականացնել:
Թ. Ռուզվելդ

— Դիւանագիտութիւնը ուստիկանու-
թիւնն է շքեղ համազգեստով:

Մեծն Նաթոյեռն

— Հայրենասիրութիւնն այն է ազգո-
վին, ինչ որ է անձնասիրութիւնը ան-
հատապէս:

Հ. Սթենսեր